



Državni izpitni center



JESENSKI ROK
ŐSZI IDŐSZAK

ZGODOVINA TÖRTÉNELEM

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Sobota, 2. september 2006
2006. szeptember 2., szombat

SPLOŠNA MATURA
ÁLTALÁNOS ÉRETTSÉGI VIZSGA

Izpitna pola 1**INDUSTRIALIZACIJA V 19. STOLETJU****V izpitni poli je 25 nalog. Možnih je 60 točk.**

1. Kandidat mora v odgovoru navesti tri vsebinsko različne vzroke in vsakega točkujemo z 1 točko. Pričakovani odgovori so:
 - ugodna geografska lega države,
 - rudno bogastvo (nahajališča premoga, železove rude),
 - svobodna gospodarska dejavnost (gospodarski liberalizem),
 - kolonialna posest v izvenevropskem prostoru,
 - razvita prometna mreža (ceste in vodni kanali),
 - veliko ladjevje, ki omogoča dobro trgovino,
 - sodobna politična ureditev (parlamentarna demokracija),
 - enoten trg (enoten gospodarski prostor),
 - dovolj kapitala (akumulacija kapitala za vlaganje v proizvodnjo),
 - posebni zakoni za zaščito trgovske mornarice in čezoceanske trgovine
 - nova spoznanja, izumi in tehnični napredek.*Pri odgovoru upoštevamo vse vsebinsko strokovno utemeljene navedbe. Vsaka vsebinsko različno navedba po 1 točko.*
Skupaj 3 točke
2. James Watt (1 točka); rudarstvo in tekstilna industrija (1 točka).
Skupaj 2 točki
3. Razvije se tekstilna industrija. (1 točka).
Skupaj 1 točka
4. Izdelovanja parnih strojev, postavljanja železnic, rasti metalurške industrije, razvoja trgovine ...
Vsaka navedba po 1 točko. Pri odgovoru upoštevamo vse vsebinsko ustrezne navedbe.
Skupaj 2 točki
5. George Stephenson in Robert Fulton (zadostujeta oba priimka). Za vsakega izumitelja 1 točka.
Skupaj 2 točki
6. *Prvo vprašanje:* Velika Britanija (Anglija), Belgija, Francija, Nemčija (Nemška zveza, Prusija ...) in Nizozemska. *Tri pravilno navedene države 2 točki, dve državi 1 točka, eno država pa 0 točk.*
Drugo vprašanje: Hitrejši in cenejši prevoz, prevoz večje količine blaga, večja zanesljivost ... Če je kandidat navedel dve prednosti, 1 točka. *Pri odgovoru upoštevamo vse vsebinsko strokovno pravilne navedbe.*
Skupaj 3 točke
7. Propadati so začele manufakture, založništvo, različne oblike obrtne dejavnosti, prevoznitva (upoštevamo tudi konkretne navedbe, npr. splavarstvo, brodarstvo ...). *Dve navedbi 1 točka.*
Skupaj 1 točka
8. Proizvodnja je najbolj napredovala v obdobju 1875 do 1890 (1 točka), največjo proizvodnjo jekla in železa je imela 1875. Velika Britanija (1 točka), največji napredek v proizvodnji jekla od 1865 do 1900 pa je bil v ZDA (1 točka).
Skupaj 3 točke
9. *Pričakovani odgovori so:*
 - individualna svoboda (osebna svoboda, enakost pred zakonom, svoboda govora, tiska ...);
 - gospodarska svoboda (svobodna konkurenca, odprava gospodarskih ovir, carin ...);
 - demokratizacija družbe (sprejetje ustave, uvedba splošne volilne pravice, parlamentarizem ...).*Dve vsebinsko različni, kratko pojasnjeni zahtevi 2 točki, eno pa 1 točka. Pri odgovoru upoštevamo vse vsebinsko-strokovno smiselne pojasnitve. Samo naštetih zahtevi 1 točka.*
Skupaj 2 točki

10. Pravilni obkrožitvi sta B in D. *Vsaka pravilna obkrožitev 1 točka. Za tri pravilno obkrožene črke, dve pravilni in eno nepravilno, 1 točka; vse drugo, če je več obkrožitev, 0 točk.*
Skupaj 2 točki.
11. *Prvi element:* Delovni dan je bil dolg 12 do 14 ur dnevno ali pa tudi več (1 točka).
Drugi element: Delavske mezde so zadoščale za življenjski minimum, zgolj za preživetje; razlike so bile v plačilu med moško delovno silo ter ženskami in otroki, ki so bili manj plačani; razlike v plačah so bile tudi po posameznih panogah. *Za 1 točko mora kandidat navesti eno primerjavo razlik v plačilu.*
Tretji element: Delovne razmere so bile zelo slabe, zaradi hrupa, vlage, prepriha, težkega dela, nevarni strojev ... *Za 1 točko mora kandidat navesti konkretni primer slabih delovnih razmer.*
Četrty element: Opis stanovanjskih ali zdravstvenih razmer (slaba stanovanja, veliko oseb v enem prostoru, opis delavskih naselij, slaba stanovanjska oprema, pogoste bolezni, jetika, slaba prehranjenost ...) (1 točka).
Peti element: Opis odnosa tovarnarjev (lastnikov) do delavcev ocenimo z 1 točko, če je kandidat navedel vsaj eno značilnost odnosa delodajalcev do delavcev (delavca lahko odpusti brez razloga, delavci mu ustvarjajo dobiček, delavcem ne plačujejo nikakršnega varstva oziroma zavarovanja, delavci pogosto bivajo v stavbah, katerih lastnik je tovarnar ...).
Pri odgovoru upoštevamo vse vsebinsko strokovno ustrezne opise pri posameznih elementih.
Skupaj 5 točk.
12. Ludizem je pojav, ko so delavci krivdo za revščino in nesreče valili na stroje ter jih zato razbijali (1 točka).
V tridesetih in štiridesetih letih 19. stoletja je čartistično gibanje v Angliji s peticijami zahtevalo od parlamenta splošno in enako volilno pravico ter demokratično državo (1 točka). Priznamo vsebinsko ustrezne pojasnitve ludizma in čartističnega gibanja.
Primerjava: ludizem je neorganizirana (spontana) oblika delavskega gibanja, čartistično gibanje pa že organizirana oblika nastopa delavstva in je prva politična akcija delavstva, vse dotlej so bile vse čisto ekonomske. Upoštevamo tudi primerjavo različnega časa obeh gibanj, ob njuni pravilni časovni navedbi (ludizem: 1811 ali 1812 oz. začetek 19. stoletja; čartizem: navedba let peticij, 1832, 1843 in 1847). *Vsebinsko smiselna primerjava ludizma in čartističnega gibanja 1 točka.*
Skupaj 3 točke.
13. Nafta (bencin) in električna energija (elektrika) (1 točka).
Znanstveniki so uspešno odpravljali nove tehnične probleme z organiziranim skupinskim delom v laboratorijih in znanstvenih inštitutih, povezovali so se z industrijo in univerzami. (1 točka).
Skupaj 2 točki.
14. *Prvo vprašanje:* Pudlanje (1 točka).
Drugo vprašanje: Bessemerjev postopek, Siemens-Martinov postopek in Thomas-Gilchorstov postopek. *Navedba enega postopka 1 točka.*
Tretje vprašanje: Najbolj se je povečala proizvodnja jekla v nemškem cesarstvu, ZDA pa prehitijo celotno evropsko proizvodnjo jekla v letih 1900–1910 (zadostuje tudi navedba leta 1910). *Popoln odgovor 1 točka.*
Skupaj 3 točke.
15. Pravilno zaporedje je: E, F, A, B, D in C. *Šest pravilnih odgovorov 3 točke, pet ali štiri 2 točki, tri ali dva 1 točka, en pravilen odgovor pa 0 točk.*
Skupaj 3 točke.
16. *Prvo vprašanje:* Telegraf, telefon, brezžična telegrafija in radio. *Navedba treh novih načinov obveščanja 2 točki, dveh 1 točka, en izum pa 0 točk.*
Drugo vprašanje: Obveščanje je postalo hitrejše, kvalitetnejše, poveča se množičnost obveščanja ..., *kratka razlaga 1 točka.*
Skupaj 3 točke.
17. Louis Pasteur je odkril, da so mikrobi povzročitelji bolezni, razvil cepivo proti steklini, Robert Koch je utemeljil moderno bakteriologijo, odkril je povzročitelje vraničnega prisada, tuberkuloze in kolere, Paul Ehrlich zdravilo proti sifilisu ... *Navedba dveh odkritij 2 točki, eno odkritje 1 točka.*
Navedba imen in priimkov izumiteljev ni nujna.
Skupaj 2 točki.

18. Kartel je združenje samostojnih podjetij, ki so si na podlagi medsebojnih pogodb razdelila trg, se dogovorila o obsegu proizvodnje, obdržijo svojo proizvodno in prodajno samostojnost. Trust združuje sorodna podjetja, ki izgubijo svojo samostojnost in postanejo obrati novega velikega podjetja. Lastniki dobijo delnice, ki jim omogočajo udeležbo pri delitvi dobička. Koncern je monopolno združenje, ki zajema različne dejavnosti: industrijo, trgovino, prevoznništvo, banke. Vse je podrejeno koncernu, ki jih nadzoruje.
Upoštevamo tudi druge strokovno sprejemljive odgovore. Vsak pravilno opisan monopol 1 točka. Skupaj 3 točke.
19. *Prvo vprašanje:* Prebivalstvo je začelo naraščati zaradi napredka medicine in higiene. Izboljšala se je zdravstvena oskrba in večja je tudi čistoča, zmanjša se umrljivost dojenčkov, podaljšuje se življenjska doba ..., kar je tudi posledica boljše in bolj zdrave prehrane. Na rast prebivalstva vplivajo še migracije prebivalstva. *Navedba treh različnih dejavnikov 2 točki, navedba dveh dejavnikov pa 1 točka.*
Drugo vprašanje: Malthus je prehitro rast prebivalstva hotel omejiti s kontrolo rojstev, zagovarjal je moralno vzdržnost, neoženjenost, prelaganje in omejevanje rojstev. *Navedba dveh različnih oblik omejevanja rojstev 1 točka.*
Tretje vprašanje: Iskanje dela v mestih in industrijskih središčih, nova delovna mesta, naraščanje prebivalstva in vsak drug strokovno utemeljen odgovor 1 točka.
Skupaj 4 točke.
20. *Prva skupina:* Med meščane po premoženju štejemo tovarnarje, bankirje, veletrgovce in imetnike kapitala. *Navedba skupine in enega poklica 1 točka.*
Druga skupina: Med meščane po izobrazbi predstavnik svobodnih poklicev (zdravnik, odvetnik), inženirje, učitelje, profesorje in uradnike. *Navedba skupine in enega poklica 1 točka.*
Tretja skupina: K meščanstvu štejemo še številne pripadnike malomeščanstva. Majhne samostojne trgovce, obrtnike in nižje uradnike. *Navedba skupine in enega poklica 1 točka.*
Skupaj 2 točki.
21. I. internacionala, London. *Popoln odgovor 1 točka.*
Skupaj 1 točka.
22. Pravilna odgovora sta A in D. *Vsak pravilen odgovor 1 točka. Če je poleg dveh pravilnih odgovorov obkrožen še en odgovor, je 1 točka, vse druge obkrožitve so 0 točk.*
Skupaj 2 točki.
23. Največ kolonij so evropske velesile ustvarile v Afriki in Aziji. *Popoln odgovor 1 točka.*
Skupaj 1 točka.
24. Bojevnice za ženske pravice v Angliji se imenujejo sufražetke (1 točka).
Bojujejo se za žensko volilno pravico (1 točka).
Skupaj 2 točki.
25. Pravilno časovno zaporedje je 1, 6, 3, 4, 2 in 5. *Za šest pravilnih rešitev 3 točke, za štiri ali pet 2 točki, za dve ali tri 1 točka, za eno pravilno rešitev pa 0 točk.*
Skupaj 3 točke.

Izpitna pola 2**TURŠKI VPADI, KMEČKI UPORI IN REFORMACIJA NA SLOVENSKEM**

V izpitni poli je 25 nalog. Možnih je 60 točk.

1. *Prvo vprašanje:* v prvi polovici 15. stoletja so namen turških vpadov roparski pohodi, plenjenje (priznamo ustrezno vsebinsko pravilno oblikovan odgovor) (1 točka).
V drugi polovici 15. stoletja pa so Turki želeli dežele izčrpati in jih nato osvojiti (1 točka).
Drugo vprašanje: bitka pri Sisku leta 1593 (1 točka).
Skupaj 3 točke.
2. Kranjsko (1 točka).
Skupaj 1 točka.
3. – *Zemljiški gospodje:* plemiška vojska, deželna konjenica, viteški oddelki se spopadajo s Turki, vključeni so kot poveljniško osebje v Vojni krajini, branijo se za grajskim obzidjem. *Priznamo strokovno sprejemljivo razlago obrambe plemstva – 1 točka.*
– *Meščanstvo:* brani mesta tako, da gradi mestna obzidja, organizirajo se obrtniki in trgovci ter se branijo za obzidjem mesta. *Z 1 točko ovrednotimo vsak strokovno sprejemljiv odgovor obrambe meščanov.*
– *Kmetje:* črna vojska – kmečki vojaški obvezniki, gradijo utrdbe, pomožna vojna sila, zidajo tabore itd. (1 točka)
Če je odgovor zelo splošen in se nanaša na protiturško obrambo, brez razlage za posamezne sloje, ga točkujemo z 1 točko.
Skupaj 3 točke.
4. – *Tabor:* utrjeno kmečko pribežališče pred turško nevarnostjo ob cerkvi (1 točka).
– *Pustota:* zapuščeno obdelovalno območje (1 točka).
– *Vojna krajina:* obrambni pas, sistem trdnjav med Jadranom in Dravo (1 točka).
Vsaka strokovno utemeljena pojasnitev posameznega pojma 1 točka.
Skupaj 3 točke.
5. – *Gospodarske posledice za kmečko prebivalstvo:* uničena letina, povečane dajatve, uvedba novih davkov zaradi turških vpadov ... *Vsak strokovno sprejemljiv opis gospodarske posledice za kmete pomeni 1 točko.*
– *Gospodarske posledice za meščane:* prekinjeni trgovski tokovi, zmanjšan obseg obrtne dejavnosti ... *Priznamo vsak še strokovno utemeljen in opisan odgovor, povezan z gospodarsko dejavnostjo meščanov – 1 točka.*
– *Gospodarske posledice za zemljiške gospode:* manjša letina, manj podložniške delovne sile in tako manj dajatev, kmetje težje izpolnjujejo obveznosti itd. *Priznan je vsak pravilno utemeljen opisan odgovor, povezan z gospodarsko prizadetostjo zemljiških gospodov zaradi turških vpadov – 1 točka.*
– *Demografske posledice:* zmanjšano število prebivalstva (opustele vasi), veliko pobitega in odvedenega prebivalstva, etnične spremembe (uskoki) ... *Ena demografska posledica – 1 točka.*
Samo naštete posledice – 1 točka.
Skupaj 4 točke.
6. Kajžarji so imeli malo ali nič zemlje.
Priznamo vsak vsebinsko strokovno pravičen odgovor (1 točka).
Skupaj 1 točka.
7. Povečane dajatve, povečana tlaka, uvajanje naturalnih dajatev, višanje primščine, nasilno uvajanje kupnega prava, fevdalci si prilaščajo srenjsko zemljo, omejevanje kmečke trgovine, povečani davki (turški dinar) itd.
Štiri vsebinsko različne, pravilne vzroke 2 točki, tri ali dva 1 točka.
Skupaj 2 točki.

8. Razlog za upornost kmetov je davek na meso in vino (1 točka).
Priznamo vsak strokovno utemeljen odgovor.
Skupaj 1 točka.
9. *Prvo vprašanje:* s kopji, sekirami in meči (vilami). *Za vse tri navedbe 1 točka.*
Drugo vprašanje: hrvaško-slovenski kmečki upor 1573 – 1 točka. *(Priznamo navedbo upora ali leto upora).*
Skupaj 2 točki.
10. Leta 1478 – turški oddelki (turška vojska) – 1 točka.
Leta 1515 – cesarska vojska, deželni oddelki, plemiška vojska; *za eno navedbo 1 točka.*
Leta 1573 – plemiška vojska in uskoki; *za eno pravilno navedbo 1 točka.*
Skupaj 3 točke.
11. Naložitev uporniškega (puntarskega) davka, kaznovanje upornikov (obešanje upornih kmetov), telesne kazni, poravnane povzročene škode, obsodbe voditeljev upora in smrtne obsodbe voditeljev (npr. navedba Gubčevega primera). *Vsak kratko pojasnjen ukrep proti upornim kmetom 1 točka, skupaj 2 točki.*
Razlog za neuspeh: neorganiziranost, slaba oborožitev, neizkušenost, nepovezanost upornikov.
Vsak strokovno utemeljen odgovor 1 točka.
Skupaj 3 točke.
12. Škof (Peter) Bonomo (1 točka).
Na (Primoža) Trubarja (1 točka).
Skupaj 2 točki.
13. Kranjska, Koroška, Štajerska
Za tri pravilne navedbe dežel 2 točki, za dve 1 točko, za eno navedeno deželo pa 0 točk.
Skupaj 2 točki.
14. Plemstvo na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem je bilo reformaciji naklonjeno in jo je podpiralo ter se postavilo na čelo reformacije, bili so mecen, gmotno so podpirali reformacijo; v deželnih stanovih so se zavzemali za versko svobodo. *Vsak ustrezen, vsebinsko različen opis da po 1 točko.*
Skupaj 2 točki.
15. Bruška pacifikacija (1 točka).
Versko svobodo (versko pomiritev) je zagotavljala plemstvu in meščanstvu ali vsakomur (v Notranji Avstriji), ki se je izjavljal za protestanta (1 točka).
Skupaj 2 točki.
16. Pravilne obkrožitve so A, C, D.
Vsaka pravilna obkrožitev 1 točka. Štiri obkrožitve, tri pravilne in ena nepravilna, 1 točka, vse ostalo pa 0 točk.
Skupaj 3 točke.
17. *Pod sliko 4:* Zimske urice (Articae horulae), Adam Bohorič (1 točka).
Pod sliko 5: Otročja biblija, Sebastijan Krelj (1 točka).
Pod sliko 6: Katekizem, Primož Trubar (1 točka).
Samo navedba treh avtorjev ali treh del 1 točka.
Skupaj 3 točke.

18. *1. element:* Primož Trubar, prva slovenska knjiga 1550, Abecednik ali Katekizem; Jurij Dalmatin, prevod Biblije. *Za 1 točko mora kandidat obvezno navesti Primoža Trubarja in njegovi deli ter Jurija Dalmatina in njegovo delo.*
2. element: Za otroke (dečke in deklice) se uvaja protestantsko šolstvo, v vsaki župniji naj bi ustanovili osnovno šolo v slovenskem jeziku; upoštevamo tudi pravilno interpretacijo vira (*1 točka*).
3. element: Navedba Mandelčeve tiskarne v Ljubljani ali začetek domače založniške dejavnosti v Ljubljani (*1 točka*).
4. element: Uvedba bohoričice ali začetek knjižnega jezika (*1 točka*).
5. element: Uvedba slovenske (kranjske) protestantske cerkve (upoštevata se tudi navedba Trubarjeve Cerkovne ordninge) (*1 točka*).
Skupaj 5 točk.
19. Uničevanje protestantskih objektov (cerkve, pokopališča), sežiganje protestantskih knjig in tako povzročena kulturna škoda, izganjanje prebivalcev – protestantov (duhovnikov, protestantskih učiteljev, meščanov, plemstva) in tako odliv kapitala (gospodarska škoda), dovoljena je samo katoliška vera (ni več verske svobode za protestante), uvajanje jezuitskih šol in podobna razlaga. *Vsak vsebinsko različen opisan element 1 točka. Za samo naštete elemente 1 točka.*
Skupaj 3 točke.
20. 31. oktober (*1 točka*).
Skupaj 1 točka.
21. Odgovora sta: Ivan Hunyadi in 1456, vsako navedbo točkujemo z 1 točko.
Skupaj 2 točki.
22. Pravilni odgovori so: redno sklicevanje državnega zbora, pri čemer se je kralj naslonil na srednje plemstvo; ena najpomembnejših pravic državnega zbora je določanje davkov; najpomembnejše državne zadeve je pripravila t. i. velika kancelarija; vsako navedbo z opisom točkujemo z 1 točko. Upoštevamo vsako smiselno navedbo. Če so značilnosti samo naštete, jih točkujemo z 1 točko.
Skupaj 3 točke.
23. Vzgojitelj Matije Korvina je bil Vitéz János, to navedbo točkujemo z 1 točko; zgodovinar je Antonio Bonfini, to navedbo točkujemo z 1 točko, upoštevamo zapis imena in priimka.
Skupaj 2 točki.
24. Voditelj upora je bil Jurij Dózsa, to navedbo točkujemo z 1 točko. Njega so ob koncu upora posadili na žareči tron, ga kronali in razčetrili ..., to navedbo točkujemo z 1 točko. Upoštevamo vsako smiselno navedbo.
Skupaj 2 točki.
25. Pravilna odgovora sta: A in B. Vsakega točkujemo z 1 točko.
Skupaj 2 točki.